

ILF ȘI PETROV

AMERICA FĂRĂ ETAJE

Traducere și prezentare de Ana-Maria Brezuleanu

E de la sine înțeles că Statele Unite ale Americii ale anului 1935 capătă o coloratură aparte sub condeiul scriitorilor Ilf și Petrov. Talentul celebrilor autori ai romanelor Douăsprezece scaune și Vișelul de aur nu se dezmente nici de astă dată, deși circumstanțele acestei călătorii sunt împovărătoare. Ei pleacă spre America, după ce străbat Europa (Polonia, Cehoslovacia, Austria și Franța), la 19 septembrie 1935, în calitate de corespondenți ai oficiosului Pravda la care colaborau regulat cu foiletoane din 1932.

Călătoria celor doi, de trei luni și jumătate, a avut loc în ajunul marilor epurări staliniste, în plină perioadă de propagandă comunistă, în al cărei program intra și denigrarea acerbă a „capitalismului în putrefacție”. Însă Ilf și Petrov izbutesc să picteze un tablou al Americii, de la un ocean la celălalt, în culori extrem de vii, atingând problemele spinoase cu un umor aproape binevoitor, presărând cu abilitate doar ici și colo sintagme ale „limbii de lemn” („activitate artistică de amatori”, „oameni ai muncii”, „condică de sugestii” etc.). Unghiul personal de a vedea lucrurile, ca și maniera inconfundabilă, plină de haz, de a le așterne pe hârtie situează această lucrare mai degrabă în seria textelor artistice decât a celor documentare.

Ultima carte a lui Ilf și Petrov a fost singura pe care au redactat-o separat (în cea mai mare parte). „Douăzeci de capitole le-a scris Ilf – își amintea Petrov –, douăzeci le-am scris eu, iar șapte capitole le-am întocmit împreună, după vechiul procedeu”.

America fără etaje a apărut în volum în primăvara lui 1937, după ce de-a lungul anului 1936 fusese publicată parțial în Pravda, apoi integral în revistele Znamia (nr. 10, 11) și Roman-gazeta (nr. 4, 5). Ilf a apucat s-o vadă tipărită înainte de a muri la 13 aprilie 1937.

Oferim, ca exemplificare, primele capitole ale cărții, în pregătire la editura Polirom.

DE LA FEREAȘTRA ETAJULUI 27

Capitolul 1

„Normandie”

La ora nouă, din Paris pleacă un tren special care duce la Le Hâvre pasagerii pentru vasul „Normandie”. Trenul circulă fără opriri și peste trei ore intră valvârtej în clădirea portului Le Hâvre. Călătorii ies pe un peron acoperit, urcă pe o scară rulantă până la etajul de sus al portului, străbat câteva săli, merg pe niște pasarele închise din toate părțile și se trezesc într-un hol uriaș. Îmbarcați în niște ascensoare, alunecă fiecare la etajul lui. Ei se află deja pe „Normandie”. Pasagerii nu știu cum arată vaporul, pentru că n-au avut cum să-l vadă.

Am intrat și noi în lift și un băiat într-o tunică roșie cu nasturi de aur a apăsător cu o mișcare elegantă pe un buton frumos. Ascensorul nou și strălucitor s-a ridicat puțin, s-a împotmolit între etaje și, pe neașteptate, a luat-o în jos, fără să-i dea atenție băiatului care apăsa disperat pe butoane. Coborând trei etaje, în loc să urcăm două, am auzit cuvintele dureros de cunoscute „Liftul nu funcționează”, rostite însă în limba franceză.

În cabina noastră am ajuns pe-o scară acoperită în întregime cu un covor cauciucat ignifug, verde deschis. Un material de același fel era așternut pe coridoarele și în vestibulurile vaporului. Pășești fără zgomot pe moale. E plăcut. Însă abia în timpul tangajului începi să prețuiești cu-adevărat calitățile acestui material cauciucat pus peste tot. Ce-i drept, nu te scapă de răul de mare, dar te ferește de căzături.

Scara nu seamăna deloc cu cele de pe un vapor oarecare, era largă și în pantă ușoară, cu trepte și paliere de dimensiuni potrivite pentru o casă.

Nici cabina nu era una obișnuită. O cameră spațioasă, cu două ferestre, cu două paturi largi de lemn, cu fotolii, dulapuri în perete, mese, oglinzi și cu toate bunurile de folosință comună, inclusiv telefon. De fapt, „Normandie” seamăna cu un vapor doar pe furtună, când se leagăna cât de cât. Pe vreme liniștită însă, el este un hotel imens, cu o vedere splendidă la mare, care s-a desprins brusc de cheiul unei stațiuni balneare la modă, îndreptându-se cu o viteză de treizeci de mile pe oră spre America.

Mult în jos, de pe platformele tuturor etajelor portului, cei care-i însoțiseră pe călători strigau ultimele salutări și urări. Strigau în franceză, în engleză, în spaniolă. Strigau și în rusă. Un individ ciudat, cu bărbuță tristă și beretă pe cap, îmbrăcat într-o tunică neagră de marinar cu o ancoră de argint și cu steaua lui David pe mânecă, striga ceva în evreiește. Mai târziu s-a văzut că era rabinul de pe vapor, pe care Compania Generală Transatlantică îl angajase pentru satisfacerea nevoilor

spirituale a unei părți dintre pasageri. Altă parte avea la îndemână un preot catolic și unul protestant. Musulmanii, adoratorii focului și inginerii sovietici erau lipsiți de asistență spirituală. În privința asta Compania Generală Transatlantică i-a lăsat de capul lor. Pe „Normandie” există o biserică catolică destul de mare, luminată slab, într-un chip foarte prielnic pentru rugăciune. Altarul și imaginile religioase pot fi acoperite cu niște panouri speciale și atunci biserica se transformă automat într-una protestantă. Rabinului cu bărbuța tristă nu-i fusese rezervată o încăpere separată și el își ținea slujbele în camera copiilor. În acest scop, Compania îi dă un *tales* și o draperie specială cu care el învește temporar tablourile amăgitoare cu iepurași și pisicuțe.

Vaporul ieși din rada portului. Pe mal și pe dig era o mulțime de oameni. Încă nu se obișnuiseră cu „Normandie” și fiecare cursă a colosului transatlantic trezea un interes general în Le Hâvre. Țărnul francez se ascunse în negura zilei mohorâte. Spre seară începură să sclipescă luminile din Southampton. „Normandie”, înconjurată din trei părți de lumina îndepărtată și tainică a orașului necunoscut, a stat o jumătate de oră în radă, primind pasagerii din Anglia. Apoi vaporul se avântă în oceanul pe care se pornise larva gălăgioasă a valurilor invizibile, ridicate de un vânt puternic.

La pupă, acolo unde ne instalaserăm noi, tremura totul. Tremurau punțile, pereții, hublourile, șezlongurile, paharele de pe lavoare, chiar și lavoarul însuși. Vibrația era atât de puternică, încât începură să scoată fel de fel sunete până și obiectele de la care nu te-ai fi așteptat vreodată să facă așa ceva. Pentru prima oară în viață am auzit cum zbârâie prosopul, săpunul, covorul de pe podea, hârtia de pe masă, perdeluțele, gulerașul aruncat pe pat. Suna și vuia tot ce era în cabină. Era de-ajuns ca ocupantul să cadă o clipă pe gânduri și să-și destindă mușchii feței, că îndată începeau să-i clănțânească dinții. Toată noaptea ni s-a părut că cineva forțează ușa, bate în ferești, hohotește trist. Am numărat amândoi o sută de sunete felurite pe care le scotea cabina noastră.

„Normandie” făcea a zecea cursă Europa-America. După cea de a unsprezecea, o să intre în doc, i se va demonta pupa și i se vor înlătura deficiențele de construcție care provoacă vibrațiile.

Dimineața a venit un matroz care a închis ermetic hublourile cu niște panouri metalice. Furtuna se întetea. Un vapor mic de marfă își făcea drum anevoie spre țărnul francez. Uneori dispărea în spatele vreunui val, zărindu-i-se doar vârfulile catargelor.

Nu știu de ce ni s-a părut întotdeauna că drumul pe ocean între Lumea Veche și cea Nouă este foarte aglomerat, că o să întâlnim întruna vapoare vesele cu muzică și steaguri. Dar, în fapt, oceanul este o chestie grandioasă și pustie, iar vapoarașul care se lupta cu furtuna la patru sute de mile depărtare de Europa a fost singurul

vas întâlnit în cele cinci zile de drum. „Normandie” se legăna încet și plină de importanță. Înainta, aproape fără să-și micșoreze viteza, azvârlind înapoi cu fermitate valurile înalte care se cățarau pe ea din toate părțile, și doar arareori făcea plecăciuni ritmice în fața oceanului. Ceea ce se întâmpla nu era confruntarea dintre o creație neînsemnată a mâinilor omenești cu stihia dezlănțuită, ci o luptă de la egal la egal.

În fumoarul semicircular trei luptători celebri cu urechile turtite își scosese ră sacourile și jucau cărți. Cămășile le ieșeau afară de sub veste. Luptătorii erau adânc concentrați asupra jocului. Fiecăruia îi atârna din gură câte un trabuc mare. La o altă măsuță doi inși jucau șah, aranjând clipă de clipă figurinele care alunecau pe tablă. Doi inși, cu bărbiile proptite în palme, urmăreau jocul. Cine altcineva, cu excepția omului sovietic, s-ar apuca pe timp de furtună să joace până la capăt neacceptata sacrificare a reginei?! Chiar așa și era. Simpaticii Botvinnici¹ s-au dovedit a fi ingineri sovietici.

Treptat au început să se lege cunoștințe, să se formeze grupuri. A fost afișată lista tipărită a pasagerilor, printre care a apărut o familie foarte nostimă: Mr. Butterbrot², Miss Butterbrot și Mr. Butterbrot junior. Dacă Marșak³ ar fi călătorit pe „Normandie”, ar fi scris cu siguranță versuri pentru copii cu titlul *Grasul Mr. Butterbrot*.

Am intrat în *Gulf Stream*⁴. Cădea o ploaie călduță, iar aerul ca de seară era impregnat cu funinginea de petrol care ieșea pe unul dintre coșurile „Normandiei”.

Ne-am apucat să cercetăm vaporul. Pasagerul de la clasa a treia nu vede vasul pe care călătorește. Nu i se dă drumul nici la clasa întâi, nici la cea turistică. Pasagerul de la clasa turistică nu vede nici el nava, nu i se permite să treacă granița. În timp ce clasa întâi este chiar „Normandie”. Ea ocupă cel puțin nouă zecimi din tot vaporul. Totul este imens la clasa întâi: și punțile pentru plimbări, și restaurantele, și saloanele pentru fumat, și saloanele speciale pentru doamne, și sera unde vrăbiuțe franțuzești grăsulii sar pe crengi de sticlă, iar din tavan atârna sute de orhidee, și teatrul cu patru sute de locuri, și bazinul de înot cu apa luminată de becuri electrice verzi, și centrul comercial cu magazinul universal, și covorul de treizeci de puduri din salonul principal, și sălile de sport, unde domni în vârstă și cam chelioși stau întinși pe spate și aruncă o minge cu picioarele, și sălile simple, unde aceiași bărbați chelioși, după ce au obosit să arunce mingea și să călărească căluțul de lemn al lui Zander, moțăie în fotolii împodobite cu broderii. Până și

¹ Mihail Moiseevici Botvinnik (1911–1995), mare maestru internațional rus de șah. Campion național din 1931 și internațional din 1948.

² Pâine cu unt (în germ. în orig.)

³ Samuil Iakovlevici Marșak (1887–1964), poet rus, cunoscut mai ales pentru scrierile pentru copii.

⁴ Curentul Golfului (în engl. în orig.).

galeriile de pe „Normandie”, care, pare-se, ar trebui să fie ale întregului vapor, aparțin, de fapt, doar clasei întâi. Într-una dintre ele se află camera pentru câinii pasagerilor de la clasa întâi. Câini frumoși stau în cuști și se plictisesc de moarte. De obicei dorm legănați. Uneori sunt scoși la plimbare pe o punte specială. Acolo ei latră nehotărâți, privind melancolici oceanul în furtună.

Am coborât în bucătărie. Zeci de bucătari trudeau lângă o plită electrică, lungă de șaptesprezece metri. Alte zeci scoteau măruntaiele din păsări, tăiau pește, coceau pâine, înălțau torturi. Într-o secțiune separată pregăteau mâncare cușer. Uneori trecea pe aici rabinul de pe vapor să vadă dacă nu cumva bucătarii francezi, puși pe glume, aruncaseă bucățele necurate în hrana dreptei credințe. Provițiile se păstrau în depozite înghețate. În ele era un ger de crăpau pietrele.

„Normandie” este considerată capodopera tehnicii și măiestriei franțuzești. Din punct de vedere tehnic este cu adevărat minunată. E imposibil să nu te încante viteza vaporului, instalația antiincendiu, liniile îndrăznețe și elegante ale corpului navei, stația de radio. Dar în domeniul artei, francezii au cunoscut și vremuri mai bune. Pictura pe pereții de sticlă n-are cusur, însă ca pictură în sine nu strălucește prin nimic deosebit. Același lucru se poate spune despre basorelieful și mozaicuri, despre sculptură și mobilă. Există mult aur, piele colorată, metale frumoase, mătăsuri, lemn scump, sticlă superbă. Este foarte multă opulență și foarte puțină artă autentică. În genere, toată acestea sunt ceea ce artiștii francezi, desfăcându-și disperăți brațele, numesc „Triomphe style”. Nu de mult, în Paris, pe Champs Elysées, s-a deschis cafenea „Triomphe”, împodobită fastuos în genul unui budoar. Păcat! Ar fi fost de dorit ca în construcția „Normandiei” remarcabilii ingineri francezi să fi avut ca parteneri artiști și arhitecți la fel de remarcabili. Cu atât mai mult cu cât în Franța există asemenea oameni.

Cele câteva neajunsuri tehnice – de pildă, vibrația de la pupă, liftul defect pentru o jumătate de oră și alte fleacuri supărătoare – nu pot fi puse în seama inginerilor care au construit această navă minunată, ci mai degrabă în seama clienților nerăbdători, grăbiți să dea vasul în folosință și să primească cu orice preț panglica albastră pentru recordul de viteză.

În ajunul sosirii la New York au fost organizate pentru pasageri o masă festivă și o serată artistică. Prânzul a fost ca de obicei, au adăugat doar câte o lingură de icre rusești, numite „ocre” în meniu. În afară de asta, pasagerilor li s-au împărțit pălării de corsar din hârtie, pocnitori, insigne care imaginau o panglică albastră cu inscripția „Normandie” și portofele din piele artificială, tot cu însemnul Companiei transatlantice. Distribuirea darurilor are ca scop să ferească inventarul vaporului de jafuri. Cei mai mulți dintre călători suferă de psihoza suvenirilor. În prima cursă a „Normandiei” au luat ca amintire o uriașă cantitate de cuțițe, furculițe și linguri. Au șterpelit chiar și farfurii, scrumiere și cafele. Așa că e mai avantajos să dăruiești o insignă la butonieră decât să pierzi o lingură necesară în gospodărie. Pasagerii se bucurau să primească jucării. O damă grasă, care pe

parcursul celor cinci zile de călătorie stătuse singură într-un colț al sufrageriei, își puse îndată pe cap, cu o figură preocupată, pălăria de pirat, dădu drumul la pocnitoare și-și prinse insigna în piept. După cum se vedea, socotea de datoria ei să beneficieze conștiincioasă de bunurile incluse în preț.

Seara începu spectacolul mic burghez de amatori. Pasagerii se adunară în salon. Stinseră lumina și îndreptară reflectorul spre o mică estradă, unde, tremurând din tot corpul, ieși o fată lipsită de vlagă, îmbrăcată într-o rochie argintie. Orchestra, formată din profesioniști, o privea cu milă. Publicul începu să aplaude încurajator. Fata deschidea spasmodic gura și o închidea pe loc. Orchestra repetă cu răbdare introducerea. Cu presentimentul a ceva îngrozitor, spectatorii se străduiau să nu se uite unul la celălalt. Deodată fata tresări și își începu numărul. Ea cântă celebra piesă *Parle moi d'amour*, dar atât de încet și de prost, că rugămintea ei plină de tandrețe n-a fost auzită de nimeni. La mijlocul cântecului, fata fugi pe neașteptate de pe estradă, acoperindu-și fața cu mâinile. Pe podium apărură o altă fată, și mai prăpădită. Era într-o rochie neagră, închisă până în gât, dar desculță. Pe fața ei era întipărită groaza. Era dansatoarea în picioarele goale. Spectatorii începură să se strecoare pe furiș din sală. Toate acestea nu seamănă deloc cu activitatea noastră artistică de amatori, talentată, gălăgioasă și plină de viață.

În a cincea zi de călătorie, punțile vaporului s-au acoperit de geamantanele și cuferele scoase din cabine. Pasagerii se strânseseră la tribord și, ținându-și pălăriile cu mâna, scrutau lacomi orizontul. Malurile încă nu se vedeau, însă zgârie-norii New York-ului se ridicau direct din apă ca niște coloane de fum nemișcat. Este un contrast uimitor: după pustiul oceanului apare deodată cel mai mare oraș din lume. În ceața însorită străluceau palid fațetele de oțel ale imensului *Empire State Building*, cu ale sale o sută două etaje. Dincolo de pupa „Normandiei” se roteau pescăruși. Patru remorchere mici și puternice începură să întoarcă lent corpul covârșitor al navei, trăgând-o și împingând-o spre rada portului. În stânga bordului se contura Statuia Libertății, verde și nu prea mare. Apoi, nu se știe de ce, apărură la dreapta. Ne învârteau, și orașul se învârtea în jurul nostru, arătându-ni-se ba dintr-o latură, ba din cealaltă. În sfârșit, el rămase la locul lui, incredibil de mare, plin de vuiet, deocamdată enigmatic întru totul.

Pasagerii au coborât pe pasarelele acoperite în sala vămii, au îndeplinit toate formalitățile și au ieșit pe străzile orașului, fără să vadă vaporul cu care veniseră.

Capitolul 2

Prima seară în New York

Sala vămii de pe cheiul „French Line” este grandioasă. Sub tavan atârână literele alfabetului latin, mari și lucrate din fier. Fiecare pasager se oprește sub litera cu care îi începe numele. Aici i se vor aduce geamantanele de pe vapor și tot aici vor fi controlați.

Glasurile celor sosiți și ale celor care-i întâmpinau, râsul și sărutările răsunau în sala ale cărei structuri descoperite îi dădeau aspectul unei hale unde se fac turbine.

Nu anunțaserăm pe nimeni de vizita noastră și nu ne întâmpina nimeni. Ne învârteam pe sub literele noastre așteptând vameșul. În sfârșit, acesta veni. Era un om calm și domol. Nu era deloc tulburat că noi străbătuserăm oceanul ca să-i arătăm lui geamantanele. Atinse politicos cu degetele stratul de deasupra al lucrurilor și nu se apucă să cerceteze mai mult. Apoi își scoase limba, una dintre cele mai banale, umedă, nedotată cu nimic tehnic, udă cu ea niște etichete mari și le lipi pe geamantanele noastre.

Era seară, când, în fine, ne-am eliberat. Un *taxi-cub* alb, care semăna cu o caretă de modă veche, cu trei felinare luminoase pe capotă, ne-a dus la hotel. La început am fost tare chinuiți de gândul că, lipsiți de experiență, am luat un taxi arhaic, de proastă calitate, că arătăm ca niște provinciali caraghioși. Dar, uitându-ne pe furiș pe fereastră, am văzut că în toate direcțiile umblă mașini cu felinare la fel de stupide ca ale noastre. Atunci ne-am mai liniștit. Doar mai târziu am înțeles că pe capotă sunt montate felinare ca taxiurile să fie observate mai ușor printre milioanele de mașini. În același scop, în America, taxiurile sunt vopsite în culorile cele mai stridente: portocaliu, galben canar, alb.

Încercarea de a vedea New York-ul din automobil nu ne-a reușit. Am rulat pe străzi destul de întunecate și mohorâte. Uneori, ceva vuia infernal sub roți, alteori ceva huruia deasupra capului. Când ne opream în fața semafoarelor, mașinile de pe lături ne blocau vederea. Șoferul s-a întors de câteva ori spre noi, tot întrebându-ne care e adresa. După cum se vedea, îl tulbura engleza în care îi dădeam lămuriri. Uneori se uita încurajator la noi, și pe fața lui se citea: „Nu-i nimic, n-o să vă pierdeți! Nu s-a pierdut încă nimeni în New York”.

Cele treizeci și două de etaje din cărămidă ale hotelului nostru se profilau pe cerul roșcat al nopții.

În timp ce noi completam cartonașele de înregistrare, doi oameni din personal stăteau îndatoritori lângă bagajele noastre. La gâtul unuia dintre ei atârna un cerc strălucitor cu cheia camerei pe care ne-o aleseserăm. Liftul ne-a ridicat la etajul 27. Era liftul spațios și silențios al hotelului nici foarte vechi, nici foarte nou, nici foarte scump, dar, din păcate, nici foarte ieftin.

Ne-a plăcut camera, dar nu ne-am apucat s-o examinăm. Ne doream să ieșim cât mai repede pe stradă, în larma orașului. Vântul proaspăt dinspre mare înfoia cu zgomot perdelele de la ferestre. Ne-am azvârlit paltoanele pe canapea, am alergat în coridorul îngust, plin de castori desenați pe tapete, iar liftul, țcănind ușor, a zburat în jos. Ne-am aruncat o privire semnificativă. Păi, e totuși un eveniment! Pentru prima oară în viață mergem să ne plimbăm prin New York.

Un drapel subțire, aproape străveziu, cu dungi și stele, era agățat deasupra intrării în hotelul nostru. Pe partea cealaltă a străzii se afla cubul lustruit al hotelului Waldorf-Astoria. În cataloage este numit cel mai bun hotel din lume. Ferestrele „celui mai bun din lume” străluceau orbitor, iar deasupra intrării atârnav două steaguri naționale. Direct pe trotuar, pe bordură, zăceau în teancuri ziarele de mâine. Trecătorii se aplecau, luau *New York Times* ori *Herald Tribune* și puneau doi cenți pe jos, alături de jurnale. Vânzătorul plecase pe undeva. Ziarele erau fixate cu o frântură de cărămidă, exact la fel cum fac bătrânele din Moscova care șed în chioșcurile lor făcute din placaj. La intersecții, pe colț, se aflau coșuri cilindrice de gunoi. Dintr-unul ieșea o flacără uriașă. Pare-se, cineva își aruncase acolo mucusul de țigară și gunoiul newyorkez, alcătuit mai ales din ziare, se aprinsese. Zidurile lucioase ale hotelului Waldorf-Astoria erau scăldate într-o lumină roșietică, alarmantă. Trecătorii zâmbeau aruncând din mers tot felul de observații. Un polițist cu o față hotărâtă se îndrepta deja spre locul faptei. Ajungând la concluzia că focul nu e periculos pentru hotelul nostru, am plecat mai departe.

Acum însă am avut un mic necaz. Credeam că ne vom plimba alene, uitându-ne cu atenție într-o parte și-n alta, cum s-ar spune, cercetând locurile, observând, asimilând etc. Dar New York nu este unul dintre acele orașe unde oamenii să se miște lent. Ei nu mergeau pe lângă noi, ci alergau. Am luat-o și noi la fugă. De atunci nu ne-am mai putut opri. La New York am stat o lună întreagă și tot timpul și am gonit mâncând pământul. Totodată, aveam o înfățișare atât de preocupată și copleșită de treburi, încât însuși John Pierpont Morgan junior ar fi putut să ne invidieze. Într-un asemenea ritm ar fi câștigat într-o lună vreo șaiszeci de milioane de dolari.

Așadar, am luat-o brusc la sănătoasa. Am trecut în goană pe lângă firme luminoase pe care era scris: *Cafeteria*, ori *United Cigars*, ori *Drag-soda*, ori altele la fel de atrăgătoare și, deocamdată, de neînțeles. Am alergat astfel până la Strada 42 și aici ne-am oprit.

În vitrinele magazinelor de pe Strada 42 iarna era în toi. Într-o vitrină stăteau șapte doamne din ceară, elegante și cu fețele argintii. Toate erau în blănuri de astrahan și-și aruncau una altele priviri enigmatice. În vitrina de-alături erau deja douăsprezece doamne. Stăteau îmbrăcate în costume sport, sprijinindu-se în bețe de schi. Aveau ochi albaștri, buze roșii și urechi trandafirii. În alte vitrine vedeai manechine tinere cu părul cărunt sau domni din ceară, dichisiți, în costume ieftine, suspect de frumoase. Noi însă nu luam în seamă toată fericirea asta a magazinelor. Alceva ne uluia.

În toate orașele mari din lume poți găsi întotdeauna un loc unde oamenii să privească luna prin telescop. Și aici, pe 42nd Street, se afla un telescop pus într-o mașină.

Telescopul era îndreptat spre cer. Îl administra un om obișnuit, exact la fel cu cei pe care-i poți vedea vedea lângă un telescop la Atena, la Neapole ori la Odessa. Și avea înfățișarea tristă a tuturor proprietarilor de telescoape din toată lumea.

Luna se vedea prin spațiul dintre două blocuri cu șaizeci de etaje. Dar curiosul care se lipea de tubul telescopului nu se uita la lună, ci mult mai sus, la vârful clădirii de o sută două etaje, Empire State Building. În lumina lunii, vârful de oțel al Empire-lui părea acoperit de zăpadă. Te lua cu frig la vederea clădirii nobile și curate, care strălucea ca un drug de gheață artificială. Am zăbovit îndelung aici, tăcuți și cu capetele ridicate. Zgârie-norii newyorkezi trezesc un sentiment de admirație pentru savanții și oamenii muncii care au construit aceste clădiri minunate.

Vânzătorii de ziare strigau răgușiți. Pământul vibra sub picioare, iar din grilajele de pe trotuare răbufneau pe neașteptate valuri de dogoare ca dintr-o sală a mașinilor. Era trenul metroului newyorkez, numit aici *subway*, care gonea pe sub pământ.

Din niște trape, fixate în caldarâm și acoperite cu capace rotunde metalice, ieșeau aburi. Multă vreme n-am înțeles de unde vin aburii ăștia. Scânteierile roșii ale reclamelor se răsfrângeau în ei ca o lumină de scenă. Aveai impresia că acuși-acuși trapa se va deschide și de-acolo o să iasă Mefistofele care, după ce-și va drege glasul, va începe să cânte din *Faust* cu voce de bas: „Am sabie la brâu și pană la pălărie, punga-i plină, iar mantaua-mi n-are preț”.

Am pornit-o din nou înainte, asurziti de strigătele vânzătorilor de ziare. Ei răcnesc cu-atâta disperare, încât, după cum spune Leskov⁵, o săptămână întregă trebuie să-și curețe vocea cu lopata.

Nu se poate spune că iluminarea Străzii 42 e mediocră. Totuși, Broadway-ul, strălucind de milioane, poate chiar de miliarde de becuri, plin de reclame ce se învârt și saltă, alcătuite din kilometri de tuburi cu gaz colorate, a apărut în fața noastră fără de veste, la fel cum se ivește New York-ul din pustiul nemărginit al Oceanului Atlantic.

Stăteam în picioare în cel mai vestit colț din State, în colțul unde se întâlnesc Strada 42 cu Broadway. „Great White Way”, cum numesc americanii Broadway-ul, se întindea în fața noastră.

Aici curentul electric este coborât (sau ridicat, dacă vreți) la nivelul unui animal dresat de circ, pe care l-au obligat să se strâmbe, să sară peste obstacole, să facă uneori cu ochiul, să danseze. Liniștita electricitate a lui Edison a fost transformată în leul de mare dresat al lui Durov⁶. Acesta prinde mingi cu nasul, jonglează cu ele, moare și învie, execută orice comandă. Parada electrică nu se

⁵ Nikolai Semionovici Leskov (1831–1895), scriitor rus și critic literar.

⁶ Anatoli Anatolievici Durov (1887–1928), renumit dresor rus de animale.

întrerupe niciodată. Luminile se aprind brusc, se rotesc și se sting, ca imediat să înceapă din nou să scânteieze; litere mari și mici, albe, verzi și roșii fug nu se știe unde, ca peste o clipă să se întoarcă și să-și reia goana frenetică.

Pe Broadway sunt concentrate teatrele, cinematografele și dancierurile orașului. Pe trotuare circulă zeci de mii de oameni. New York este unul dintre puținele orașe ale lumii, unde populația se plimbă pe o anume stradă. Intrările cinematografelor sunt luminate în așa fel, încât ai impresia că, dacă se mai adaugă un singur beculeț, totul explodează de prea multă strălucire, se duce la mama naibii. Dar oricum n-ai avea unde să înfiți un beculeț în plus, nu-i loc. Vanzătorii de ziare urlă atât de tare, încât pentru refacerea glasului au nevoie nu de o săptămână, ci de ani întregi de muncă susținută. Sus pe cer, la un etaj imposibil de numărat al clădirii *Paramount*, arde un cadran electric. Nu se văd nici stelele, nici luna. Lumina reclamelor eclipsează orice altceva. Automobilele gonesc într-un șuvoi tăcut. În vitrine, printre cravatele în carouri, se rotesc, ba chiar saltă licărind etichete micuțe și luminoase cu prețurile respective. Sunt ca niște microorganisme în cosmosul luminilor de pe Broadway. În mijlocul vacarmului, un cerșetor cântă liniștit la saxofon. Un gentleman cu cilindru merge la teatru, iar alături se află neapărat o doamnă în rochie de seară cu coadă. Un orb, însoțit de câinele-călăuză, merge ca un lunatic. Câțiva tineri se plimbă fără pălărie. E la modă. Capetele lor cu părul lins strălucesc pe sub felinare. Miroase a țigări, și scumpe, și de două parale.

Chiar în clipa când ne gândeam cât de departe suntem de Moscova, în fața noastră țâșniră luminile cinematografului „Cameo”, unde rula filmul sovietic *Noul Gulliver*.

Afluența de oameni de pe Broadway ne-a târât de câteva ori înapoi și înainte și ne-a aruncat pe o stradă laterală.

Nu știam încă nimic despre oraș. De aceea străzile nu vor fi numite deocamdată. Ne amintim doar că stăteam sub estacada unei căi ferate aeriene. Pe lângă noi a trecut un autobuz și, fără să stăm pe gânduri, ne-am urcat în el.

Multe zile după aceea, după ce învățaserăm să ne descurcăm în vârtoarea New York-ului, n-am izbutit să ne dăm seama unde ne dusesse autobuzul în prima seară. Pare-se în cartierul chinezesc, dar e posibil să fi fost cartierul italianesc ori cel evreiesc.

Mergeam pe străduțe înguste și urât mirositoare. Nu, aici iluminarea nu era dresată, ci una obișnuită. Lumina era destul de palidă și nu făcea nici un fel de salturi. Un polițist uriaș stătea rezemat de zidul unei case. Pe chipiu, deasupra feței lui lătarețe și poruncitoare, strălucea stema orașului New York. A observat nesiguranța cu care umblam pe stradă și a venit în întâmpinarea noastră, dar, neprimind nicio întrebare, și-a reluat vechea lui poziție lângă zid, reprezentant impozant și disciplinat al ordinii.

Dintr-o căsuță ponosită răzbătea o cântare extrem de plictisitoare. Un om care stătea lângă intrarea în casă ne-a spus că este un azil de noapte al Armatei Salvării.

– Cine poate înnopta aici?

– Oricine. Nimeni nu te va întreba cum te cheamă, nimeni n-o să se intereseze de ocupația ori de trecutul tău. Cei care vin aici primesc gratuit un pat, cafea și pâine. Dimineața, din nou cafea și pâine. Apoi ei pot pleca. Singura condiție este să iei parte la rugăciunea de seară și de dimineață.

Cântarea care răzbătea din casă demonstra că acum este dusă la împlinire această singură condiție. Am intrat înăuntru.

Demult, cu vreo douăzeci și cinci de ani în urmă, în clădirea aceasta era un lăcaș chinezesc pentru fumat opiu. Era o speluncă murdară și mohorâtă. De atunci ea a devenit mai curată, dar, pierzându-și aerul exotic, nu s-a făcut mai puțin mohorâtă. În partea de sus a fostei spelunci se ținea rugăciunea, în cea de jos era instalat dormitorul: niște pereți goi, o pardoseală de piatră și paturi de campanie cu pânză. Mirosea a cafea proastă și a umezeală, miros pe care îl răspândește întotdeauna curățenia din lazaretele de binefacere. În mare, aveam de-a face cu *Azilul de noapte* al lui Gorki în regie americană.

Într-o săliță sărăcăcioasă, vreo două sute de locatari vremelnici stăteau încremeniți pe niște bănci care coborau ca într-un amfiteatru spre o estradă micuță. Abia se încheiase cântarea, acum începea numărul următor al programului.

Un bătrân rumen la față, într-un costum negru, sărea ca o puiță între steagul american, fixat pe estradă, și niște texte biblice agățate pe pereți. El vorbea și gesticula cu atâta înflăcărare de parcă ar fi vândut ceva. Povestea, între altele, o istorie plină de învățăminte din viața lui despre cotitura binefăcătoare prin care a trecut când i s-a adresat lui Dumnezeu cu inima.

Fuse și el un vagabond („la fel de îngrozitor ca și voi, diavoli bătrâni!”), se purtase oribil, hulise numele Domnului, furase („prieteni, aduceți-vă aminte de obiceiurile voastre!”) – da, așa a fost, din păcate. Acum are casa lui, trăiește ca un om cinstit („Domnul ne-a creat după chipul și asemănarea lui, nu-i așa?”). Nu de mult și-a cumpărat chiar și un radio. Toate astea le primise nemijlocit cu ajutorul lui Dumnezeu.

Bătrânul perora cu o dezinvoltură neobișnuită și, precum se vedea, se producea în public a mia oară, dacă nu chiar mai mult. Pocnea din degete, uneori hohotea răgușit, intona cântecele religioase și apoi termină plin de avânt:

– Să cântăm, fraților!

Răsună din nou cântarea teribil de plicticoasă.

Cei din azil arătau îngrozitor. Aproape toți erau bătrâni. Nebărbieriți, cu privirea stinsă, ei se legăneau pe băncuțele rudimentare. Cântau supuși și alene. Câțiva dintre ei nu-și putuseră învinge oboseala de peste zi și adormiseră.

Ne-am imaginat clar hoinăreala lor prin tot felul de locuri cumplite ale New York-ului, zilele petrecute pe lângă poduri și depozite, printre gunoaie, în ceața nesfârșită a căderii omenesci. Era un chin ca după aceea să stai într-un azil și să cânti imnuri.

Apoi în fața auditoriului s-a înfățișat un nene plesnind de sănătate ca un polițist. Avea un nas liliachiu de vodevil și o voce de căpitan de vapor.

Era lipsit de orice jenă. Începu din nou o poveste despre câte foloase tragi dacă te adresezi lui Dumnezeu. După cum se vedea, căpitanul fusese și el cândva un desfrânat destul de mare. Cam lipsit de fantezie, încheie declarând că acum, cu ajutorul lui Dumnezeu, are și el un aparat de radio.

Apoi au cântat din nou. Căpitanul flutura din mâini, dând dovadă de remarcabile aptitudini dirijorale. Două sute de oameni, pe care viața îi zdrobise, ascultau iarăși flecăreala asta nerușinată. Săracilor nu li se oferea un loc de muncă, ci doar un Dumnezeu rău și exigent ca un diavol.

Locatarii azilului nu aveau obiecții. Un Dumnezeu cu o ceașcă de cafea și o bucată de pâine era destul de convenabil. Așadar, să cântăm, fraților, întru gloria Dumnezeului de cafea!

Și gâtlejurile lor, din care o jumătate de veac ieșiseră doar înjurături oribile, începură să ragă întru gloria Domnului.

Ne-am mai perindat prin niște locuri sărăcicioase și din nou n-am mai știut unde suntem. Trenurile asurzitoare goneau ca fulgerul pe estacadele de fier ale unei căi ferate supraterane. Tineri cu pălării de culoare deschisă se îmbulzeau pe lângă farmacia, aruncându-și unul altuia fraze scurte. Aveau exact aceleași maniere ca tinerii din Varșovia, de pe strada Krahmalnaia. În Varșovia se consideră că un gentleman de pe Krahmalnaia nu e cine știe ce comoară. E bine când e doar un hoț, dar poate fi și mai rău.

Ne-am întors la hotel târziu în noapte, nici dezamăgiți, nici încântați de New York, ci mai degrabă tulburați de imensitatea, bogăția și sărăcia lui.

Capitolul 3

Ce se poate vedea de la fereastra hotelului

Primele ceasuri la New York, când am făcut o plimbare nocturnă prin oraș, și apoi întoarcerea la hotel ne vor rămâne mereu întipărite în minte ca un eveniment aparte.

Deși, în esență, nu s-a petrecut nimic deosebit.

Am intrat în holul de marmură al hotelului, lipsit de ornamente. La dreapta, în spatele unei bare lustruite de lemn ședeau doi funcționari tineri. Amândoi erau palizi, rași fără cusur, și aveau niște mustăcioare negre și subțiri. Mai încolo se afla

o casierită la o mașină automată de calculat. La stânga se afla un chioșc de țigări. În vitrina tejghelei stăteau înghesuite cutii deschise de lemn, pline de trabucuri. Fiecare trabuc era înfășurat într-o hârtie transparentă și lucioasă, fixată în niște inelușe roșii cu auriu. Pe suprafața albă și strălucitoare a capacelor lăsate în jos se puteau vedea bărbați frumoși de modă veche, cu mustați groase și obraji trandafirii, medalii de aur și argint, decorații, palmieri verzi și negrese care culegeau tutun. În colțul capacului fiecărei cutii era pus prețul: cinci, zece sau cinsprezece cenți de bucată. Sau cinsprezece cenți pentru două trabucuri, sau zece pentru trei. Și mai înghesuite decât trabucurile erau pachetele moi și îndesate cu țigări, învelite și ele într-o hârtie transparentă. Americanii fumează mai ales „Lucky Strike”, într-un ambalaj verde întunecat cu un cerc roșu pe mijloc, „Chesterfield” în pachet alb cu litere aurite și „Camel” – un pachet galben pe care e desenată o cămilă cafenie.

Tot peretele din fața intrării este destinat unor ascensoare spațioase cu uși aurite. Ușile se dădeau în lături ba din dreapta, ba din stânga, ba la mijloc, și din lift, ținându-se cu mâna de o manetă de fier, se apleca în afară un negru, îmbrăcat în pantaloni albicioși cu vipușcă aurie și într-o tunică verde cu epoleți împletite. La fel cum în Gara de Nord din Moscova un difuzor anunță călătorilor că următorul tren merge fără oprire până la Mâtișci, iar mai departe oprește în toate stațiile, aici negrii anunțau că liftul merge doar până la etajul șaisprezece ori până la treizeci și doi cu prima oprire tot la șaisprezece. Mai târziu am înțeles șmecheria asta simplă a administrației: la etajul șaisprezece se află restaurantul și barul.

Am intrat în liftul care a luat-o la goană în sus. Liftul se oprea, negrul deschidea ușa strigând: „Up!” („În sus”), pasagerii spuneau numărul etajului dorit. A intrat o femeie. Toți bărbații și-au scos pălăriile fără să și le mai pună la loc. Am făcut și noi același lucru. A fost primul obicei americanesc de care am luat cunoștință. Însă cunoașterea obiceiurilor unei țări străine nu e un lucru tocmai ușor și aproape întotdeauna e însoțită de încurături. Astfel, peste câteva zile, urcam cu ascensorul la editorul nostru. A intrat o femeie, iar noi ne-am scos pălăriile cu graba unor newyorkezi vechi și experimentați. Totuși, ceilalți bărbați nu ne-au urmat exemplul cavaleresc, ba chiar ne-au privit plini de curiozitate. A ieșit la iveală că trebuie să-ți scoți pălăria doar în lifturile particulare și în cele din hoteluri. În clădirile în care oamenii fac *business* poți să rămâi cu pălăria pe cap.

La etajul douăzeci și șapte am coborât și ne-am îndreptat pe un coridor îngust spre camera noastră. Hotelurile uriașe de clasa a doua din centrul New York-ului sunt construite extrem de economic: coridoare înguste, odăi mici, deși scumpe, tavane de înălțime standard, adică joase. Clientul îi dă constructorului o sarcină: să îngrămădească în zgârie-nori cât mai multe camere. Cămaruțele sunt totuși curate și confortabile. Au întotdeauna apă rece și fierbinte, duș, hârtie de scris, formulare pentru telegraf, vederi cu imaginea hotelului, saci de hârtie pentru rufăria murdară

și imprimare pe care nu trebuie decât să treci cifra care indică numărul obiectelor de lenjerie date la curățat. În America se spală repede și neobișnuit de bine. Cămășile călcate sunt mai arătoase decât cele noi din vitrina magazinului. Fiecare cămașă este introdusă într-un soi de buzunar de hârtie, încercuit de o bandă de hârtie cu marca spălătoriei, iar mânecile sunt fixate cu grijă în bolduri. În afară de asta, lenjeria vine reparată de la spălătorie, ciorapii sunt cârpiți. Confortul în America nu este un semn al luxului. Este un fapt comun și accesibil.

Intrând în cameră, ne-am apucat să căutăm comutatorul și multă vreme n-am putut pricepe cum se aprinde lumina aici. La început am umblat prin încăperi pe întuneric, apoi am aprins chibrite, am pipăit toți pereții, am cercetat ușile și ferestrele, dar nici urmă de comutator. De câteva ori ne-a cuprins disperarea și ne-am așezat să ne odihnim pe întuneric. În sfârșit, am găsit. Lângă fiecare veioză atârna un lămpișor scurt cu o biluță la capăt. Dacă tragi de el, se aprinde lumina. Tragi din nou – se stinge. Paturile nu erau așternute pentru noapte, și am început să căutăm butonul soneriei ca să chemăm camerista. Nu era nici un buton. L-am căutat pretutindeni, am tras de toate șnurulețele suspecte, însă fără folos. Atunci ne-am dat seama că cei din personal trebuie chemați la telefon. Am sunat la poartă și am cerut o cameristă. A sosit o negresă. Avea o mină destul de speriată, iar când am rugat-o să ne aștearnă paturile spaima ei a sporit și mai mult. Însă ne-a pregătit paturile, deși pe fața ei se putea citi că face un lucru cât se poate de ilegal. Totodată, ea rostea mereu: „Yes, sir”. În răstimpul scurt petrecut în cameră a pronunțat „Yes, sir” de vreo două sute de ori. Mai târziu, am aflat că în hoteluri clienții își pregătesc singuri paturile, iar apelul nostru nocturn a fost un eveniment fără precedent în istoria hotelului.

Camerele erau mobilate cu niște piese pe care le-am întâlnit în continuare în toate hotelurile din America, fără excepție: din Est, Vest sau Sud. În Nord n-am fost. Dar există toate temeiturile să presupunem că și acolo am fi găsit exact aceeași mobilă ca la New York: o comodă micuță maronie cu oglindă, paturi metalice vopsite iscusit în culoarea lemnului, câteva scaune tapisate, un balansoar și lămpi portabile cu un picioruș foarte înalt și subțire și cu un abajur mare de carton.

Pe comodă am găsit o carte grosuță legată în negru. Pe copertă se vedea marca aurită a hotelului. Cartea s-a dovedit a fi o biblie. Această lucrare străveche era adaptată la cerințele oamenilor de afaceri al căror timp este extrem de limitat. Pe prima pagină era o tablă de materii alcătuită chiar de administrația grijulie a hotelului:

„Pentru liniștirea îndoielilor sufletești – vezi pagina cutare, textul cutare.

Pentru neplăceri în familie – pagina cutare, textul cutare.

Pentru greutăți financiare – pagina, textul.

Pentru reușită în afaceri – pagina, textul.

Pagina asta era un pic slinoasă.

Am deschis ferestrele. Aici ele se deschid tot într-o manieră americană, altfel decât în Europa. Trebuie să le ridici ca în vagoanele de tren.

Ferestrele cămăruțelor noastre se aflau pe trei laturi ale clădirii. Dedesubt se întindea New York-ul nocturn.

Ce putea fi mai atrăgător decât luminile unui oraș necunoscut, care împânzeau această lume străină ce se pregătea de culcare pe țărmul Atlanticului! Dinspre ocean bătea un vânt cald. Foarte aproape se înălțau câțiva zgârie-nori. Aveai impresia că nu era prea greu să-i atingi cu mâna. Puteai chiar să le numeri ferestrele luminate. Mai departe luminile se îndesau. Printre ele se puteau desluși șiruri strălucitoare în linie dreaptă sau ușor curbate (probabil, felinarele străzilor). Și mai în depărtare scânteia o grămăjoară compactă și aurie de luminițe, după care se pornea o dungă întunecată, neluminată (era Hudson? Sau poate East River?). Și iarăși nebuloasele aurii ale cartierelor – constelații de străzi și piețe neștiute. În universul acesta de lumini, care la început ți se părea încremenit, se putea observa o oarecare mișcare. Iată, pe râu trecea încet luminița roșie a unei șalupe. Pe stradă mergea o mașină micuță. Undeva, pe cealaltă parte a râului, din când în când se stingea clipind câte o luminiță minusculă, ca un firicel de praf. Pesemne că vreunul dintre cele șapte milioane de locuitori ai New York-ului se ducea la culcare stingând lumina. Cine să fi fost? Vreun funcționar? Ori vreun salariat de la metro? Ori poate se culcase vreo fetișcană singură ce lucra ca vânzătoare (sunt atât de multe la New York!). Iar acum, stând întinsă sub două pături subțirele, iritată de sirenele vapoarelor de pe Hudson, vede în vis un milion de dolari (1 000 000 \$?).

New York-ul dormea și milioane de becuri îi vegheau somnul. Dormeau originarii din Olanda, din Irlanda, din Hamburg și Viena, din Kovno și Belostok, din Neapole și Madrid, din Texas, Dakota și Arizona, dormeau originarii din America Latină, din Australia, Africa și China. Dormeau oamenii albi, negri și galbeni. Privind luminile ce abia pâlpâiau, voiam să aflăm cât mai curând cum muncesc oamenii aceștia, cum se distrează, ce vise au, ce speranțe, ce mănâncă?

În sfârșit, sleiți de puteri, ne-am culcat și noi. Pentru prima zi, erau prea multe impresii. Este imposibil să înghiți New York-ul în doze atât de mari. Ai o senzație cumplită, dar și plăcută în același timp, când trupul îți stă întins pe un pat confortabil americanesc, în totală relaxare, iar gândurile continuă să se legene pe „Normandie”, să meargă într-un taxi ca o trăsură de nuntă, să alerge pe Broadway, continuă să călătorească.

A doua zi, trezindu-ne la etajul nostru, al douăzeci și șaptelea, am văzut New York-ul în ceața străvezie a dimineții.

Era, cum s-ar zice, o imagine pașnică a vieții la țară. Spre cer se ridicau câteva șuvițe albe de fum, iar în fleșa unei căsuțe cu douăzeci de etaje era fixat idilic un cocoș metalic. De zgârie-norii cu șaiszeci de etaje, care aseară ni se păruseră atât de aproape, ne despărțeau cel puțin zece acoperișuri roșii de tablă și

sute de coșuri și lucarne printre care atârnavă rufe și hoinăreau motani banali. Pe zidurile contra-incendii se vedeau reclame cu tot felul de texte scurte. Pereții zgârie-norilor erau cărămizii până la saturație. Majoritatea clădirilor din New York este acoperită cu cărămidă roșie.

New York-ul se deschidea dintr-odată în fața ochilor pe câteva planuri. Planul cel mai înalt era format de capetele zgârie-norilor, mai înalte decât la noi. Ele erau încununate fie cu vârfuri ascuțite și cupole aurite sau de sticlă care ardeau în soare, fie cu niște turnulețe cu câte un ceas mare. Turnulețele erau și ele cât o casă cu patru etaje. În planul al doilea, deschis în întregime vederii noastre, în afară de coșuri, lucarne și motani, se puteau zări acoperișuri plate pe care era situată câte o casuță cu grădină, unde zăreai pomișori piperniciți, alei micuțe din cărămizi, câte un havuz și fotolii împletite. Aici puteai să-ți petreci vremea de minune, aproape ca pe malul Kliazmei, respirând mirosul de benzină al florilor și ascultând vuietul armonios al căii ferate supraterane care ocupă următorul plan al orașului. Linia ferată se află pe niște stâlpi de fier și trece la nivelul etajelor unu și doi și doar în câteva locuri se ridică până în dreptul etajelor patru și cinci. Această construcție ciudată scoate din când în când un bubuit înfiorător și prelung care-ți îngheață creierii. Din pricina lui, oamenii devin nervoși, nervoșii își ies din minți, iar nebunii sar în camerele lor minuscule și rag ca leii. Ca să vezi ultimul plan, pe cel de bază, adică suprafața străzilor, trebuie să te apleci peste pervaz și să privești în jos în unghi drept. Acolo, ca printr-un binoclu întors pe dos, se zărește o intersecție cu automobile micuțe, pietoni, ziare risipite pe asfalt, ba chiar și două rânduri de năsturași strălucitori, prinși în acel loc unde li se permite pietonilor să traverseze strada.

De la o altă fereastră se vedea râul Hudson, care desparte statul New York de statul New Jersey. Casele situate până la Hudson aparțin orașului New York, iar cele de pe malul celălalt al râului țin de Jersey City. Ni s-a spus că această împărțire administrativă, stranie la prima vedere, își are avantajele ei. De pildă, poți să locuiești într-un stat și să lucrezi în celălalt. De asemenea, poți să faci speculă în New York, dar taxele să le plătești în Jersey. Acolo ele nu sunt așa mari. Faptul acesta colorează viața cenușie și monotona a unui jucător la bursă. Poți să te căsătorești în New York și să divorțezi în New Jersey. Sau invers. Depinde unde e mai blândă legea divorțului sau unde procedeul de căsătorie-divorț e mai ieftin. Noi, de exemplu, am asigurat în New Jersey mașina pe care am cumpărat-o ca să călătorim prin țară, pentru că aici costa cu câțiva dolari mai puțin decât în New York.

Capitolul 4

Pofta trece mâncând

Cel care vine pentru prima oară aici poate să-și părăsească hotelul fără teamă și să se afunde în labirintul newyorkez. E greu să te rătăcești în New York, deși multe străzi sunt uimitor de asemănătoare. Secretul e simplu. Străzile se împart în două categorii: cele longitudinale sunt numite *Avenue* și cele în curmeziș – *Street*.

Așa este dispusă insula Manhattan. 1st, 2nd și 3rd Avenues sunt paralele, iar ceva mai departe se află Lexington Avenue, și ea paralelă cu ele, apoi 4th Avenue, a cărei prelungire de la Gara Centrală se numește Park Avenue (este strada bogătașilor), Madison Avenue – frumoasa arteră comercială, 5th Avenue, apoi 6th Avenue, 7th Avenue ș.a.m.d. Fifth Avenue împarte orașul în două părți: Est și Vest. Toate aceste Avenues (nu prea multe) sunt traversate de *Streets* care sunt câteva sute. Dacă aceste *Avenues* au niște semne distinctive (unele sunt mai largi, altele mai înguste, pe deasupra 3rd și 7th Avenue trece metrourul suprateran, pe Park Avenue este plantat gazon, pe 5th Avenue se înalță Empire State Building și Radio City), *Streets* seamănă perfect una cu cealaltă, ele pot fi deosebite cu greu după semne exterioare până și de un vechi newyorkez.

Geometria New York-ului este încâlcită de șerpuitorul Broadway care străbate orașul în diagonală și se întinde pe câteva zeci de kilometri.

Mulțimile de pietoni și de automobile se deplasează pe bulevardele largi (*Avenues*). Sub ele sunt construite tunelurile cu patru linii ale metrourului, negre și umede ca minele de cărbuni. Deasupra lor bubuie șinele de fier ale metrourului suprateran (*elevated*). Aici există toate felurile de transport, și autobuze supraetajate, cam de modă veche, și tramvaie. Cu siguranță că în Kievul care a desființat tramvaiele pe strada principală, lumea s-ar mira grozav să afle că tramvaiul circulă chiar și pe Broadway, cel mai animat bulevard din lume. Vai de omul care trebuie să străbată orașul nu de-a lungul, ci de-a latul, și căruia i-a trecut prin minte ideea năstrușnică să ia un *taxi-cub* în acest scop. Taxiul cotește pe-o stradă și nimerește deodată într-un dop de circulație. Câtă vreme polițiștii gonesc turma furnăitoare de mașini pe o *Avenue* mai lungă, în străzile înguste și cam murdare se strâng o groază de ghinionişti mânioși și de smintiți care vor să traverseze orașul de-a curmezișul, nu în lungul lui. Coada se întinde pe câteva cartiere, șoferii se vânzolesc pe scaunele lor, pasagerii își scot nerăbdători capetele pe fereastră și, lăsându-se pe spate, își deschid disperați ziaarele.

Îți vine greu să crezi că acum vreo șaptezeci de ani, la intersecția dintre 5th Avenue și 42nd Street, unde în cinci minute se îngrămădesc atâtea mașini câte nu sunt în toată Polonia, se afla un han din lemn care afișa spre informarea *mister-trecătorilor* două placarde semnificative:

NU E VOIE SĂ TE AȘEZI ÎN PAT CU CIZMELE ÎN PICIOARE
și
E INTERZIS SĂ SE CULCE ÎNTR-UN PAT MAI MULT DE
ȘASE PERSOANE

Am ieșit din hotel ca să ne luăm micul dejun undeva și în curând ne-am trezit pe Strada 42. La New York, în primele zile, oriunde ne-am fi dus, ajungeam neapărat pe Strada 42.

În mulțimea care ne purta se auzeau crâmpie de vorbire rapidă newyorkeză, străină nu doar urechii moscovite, ci și celei londoneze. Pe lângă ziduri ședeau niște puștani lustragii care te invitau lovind sacadat cu periile în cutiile rudimentare de lemn. Fotografii de stradă își aținteau „Leica” spre trecători, alegând mai ales provinciali și cavaleri însoțiți de doamne. După ce închidea aparatul, fotograful se apropia de obiectul atacului și-i înmâna adresa tipărită a atelierului său. Pentru douăzeci și cinci de cenți trecătorul fotografiat putea să-și primească poza în care el era luat prin surprindere cu un picior în aer.

Sub arcul afumat al unui pod, în umbra căruia sclipea noroiul rămas după ploaia de peste noapte, un ins cu pălăria pusă pe-o parte și cu cămașa descheiată ținea un discurs. În jurul lui se strânseseră vreo douăzeci de curioși. Acesta era un propagandist al ideilor senatorului Hugh Long, ucis nu de mult în Luisiana. Vorbea despre împărțirea bogățiilor. Cei ce-l ascultau îi puneau întrebări. El le răspundea. Îți lăsa impresia că principalul lui obiectiv era să-și amuze auditoriul.

Nu departe de el, pe trotuarul însoțit se oprise o negresă grasă din Armata Salvării, cu o pălărie demodată pe cap și pantofi scâlțiați în picioare. Ea scoase un clopoțel dintr-o valijoară și începu să-l scuture tare. Valijoara și-o pusese jos, la picioare. După ce așteptă ca unii dintre admiratorii senatorului răposat să se mute la ea, se apucă să strige ceva, dându-și ochii peste cap și lovindu-se peste pieptul bogat. Ne îndepărtaserăm binișor, însă glasul negresei încă se mai auzea distinct în larma compactă a orașului agitat.

În fața unui magazin de confecții un om se plimba liniștit. Purta pe piept și pe spate două placarde identice: „Aici suntem în grevă”. Pe strada următoare alți câțiva inși din pichetul de grevă păseau înainte și înapoi. Deasupra unei vitrine mari a unui magazin din colț străluceau literele albastre ale unei firme electrice – *Cafeteria* –, deși era o dimineață însoțită. Localul era foarte spațios, luminos și curat. De-a lungul pereților erau amenajate teșghele de sticlă, încărcate cu bucate arătoase și apetisante. La stânga intrării se afla casa. La dreapta – un soi de cilindru metalic cu o despicătură micuță transversală, ca la o pușculiță. Din despicătură ieșea în afară capătul unui bilețel albastru de carton. Toți cei care intrau trăgeau de căpețelul ăsta. Am tras și noi. S-a auzit un sunet melodios de clopoțel. Ne-am trezit cu un bilet în mână, iar în deschizătura pușculiței a apărut un nou căpețel albastru. În continuare am procedat ca newyorkezii care veneau grăbiți în *cafeteria* să-și ia micul dejun la repezeală. Am luat de pe o măsuță specială câte o tavă ușoară, cafenie, am pus pe ele furculițe, linguri, cuțite și niște șervețele de hârtie și, incomodați de pălăriile și paltoanele noastre groase, ne-am apropiat de marginea din dreapta a teșghelei de sticlă. De-a lungul ei mergeau trei rânduri de țevi nichelate pe care puteai așeza tava cu ușurință, apoi, pe măsură ce ea se umplea cu

feluri de mâncare, o împingea mai departe. De fapt, tejgheaua era o imensă plită electrică ascunsă. Pe ea se încălzeau supe, bucăți de friptură, crenvurști de diferite grosimi și lungimi, jambon, rulade, piure de cartofi, cartofi prăjiți, fierți sau preparați în forma unor biluțe, gheme micuțe de varză de Bruxelles, spanac, morcovi și multe alte garnituri.

Bucătari albi cu bonete pe cap, cârlionțați și rumeni la față, și fete foarte îngrijite cu bonețele roz puneau farfuriile cu mâncare pe suprafața de sticlă și compostau pe bilet o cifră care reprezenta costul felului de mâncare. Mai departe veneau salatele și vinegretetele, felurite aperitive, pește cu maioneză, pește în aspic. Apoi urmau pâine, cozonac și plăcinte rotunde tradiționale cu umplutură de mere, fragi ori ananas. Aici se dădea cafea și lapte. Ne deplasam de-a lungul tejghelei împingând tava. Pe un strat gros de gheață netedă se aflau castronașe cu compot și înghețată, portocale și grepfruturi tăiate pe din două, pahare mari și mici cu sucuri. O reclamă stăruitoare îi învăța pe americani să bea suc înainte de prima și a doua gustare de dimineață. Sucurile au vitamine, lucru folositor pentru consumatori, iar vânzarea sucurilor este folositoare pentru producători. Am deprins repede obiceiul acesta al americanilor. Mai întâi am băut un suc dens și galben de portocale. Apoi am trecut la sucurile limpede și verde de grepfrut. Apoi am mâncat înainte de masă chiar fructul în sine (ei presară jumătatea de grepfrut cu zahăr și îl mănâncă cu lingurița; ca gust aduce un pic cu portocala, un pic cu lămâia, dar e mai succulent ca ele). Și, în sfârșit, cu precauție, nu dintr-odată, ne-am apucat să bem banalul suc de roșii, după ce i-am adăugat puțin piper. S-a dovedit a fi cel mai gustos și mai răcoritor, foarte potrivit pentru stomacurile noastre de ruși din Sud. Singurul lucru cu care nu ne-am deprins în America a fost să mâncăm pepene galben înainte de prânz, obicei la loc de cinste în seria aperitivelor americânești.

În mijlocul *cafeteriei* se aflau măsuțe de lemn lustruit, fără fețe de masă, și niște cuiere pentru haine. Cine dorea își putea pune pălăria și sub masă pe o bară specială. Pe masă erau aranjate sticlute cu ulei, oțet, suc de roșii și alte condimente. Era și zahăr tos într-un flacon de sticlă de forma unui vas pentru piper, cu găurele în capacul de metal.

Plata se face simplu. Înainte de a părăsi *cafeteria*, fiecare client trebuie să treacă, mai devreme ori mai târziu, prin fața casieriei și să prezinte bilețelul cu suma perforată pe el. Tot aici, la casă, se vând țigări și poți să-ți iei o scobitoare.

Luatul mesei este un proces organizat la fel de perfect ca producția de automobile sau de mașini de scris.

Pe același drum, ceva mai departe de *cafeteria*, începeau autoservirile. Asemănătoare la exterior cu așa-numita *cafeteria*, ele făceau din procesul de împingere a hranei în stomacurile americânești o adevărată virtuozitate. Pereții

autoservirii sunt ocupați în întregime de niște dulăpioare de sticlă. Lângă fiecare dintre ele se află o despicătură pentru introducerea „nichelului” (moneda de cinci cenți). În spatele sticlei stă tristă o farfurie cu supă, sau cu carne, sau un pahar cu suc, sau o plăcintă. În pofida strălucirii sticlei și a metalului, chiftelele și crenvurștii lipsiți de libertate îți lasă o impresie stranie. Ți-e milă de ei ca de pisici la o expoziție. Clientul introduce moneda care-i dă posibilitatea să deschidă ușița, scoate supa, o duce la măsura lui și acolo o mănâncă, punându-și pălăria tot sub masă pe o bară specială. Apoi clientul se apropie de un robinet, introduce „nichelul” și din robinet curge în pahar exact atâta cafea cu lapte cât se cuvine. În toată chestia asta simți ceva jignitor și umilitor la adresa omului. Începi să-l bănuiești pe proprietarul autoservirii că și-a utilat localul astfel nu ca să facă societății o surpriză plăcută, ci ca să concedieze niște biete fete cu bonețele roz în părul buclat și să câștige și mai mulți dolari.

Însă autoservirile nu sunt atât de populare în America. Se pare că proprietarii înșiși își dau seama că la un moment dat trebuie să existe o limită a oricărei rentabilizări. De aceea, sunt pline mereu restaurantele normale, mai mici, aparținând marilor trusturi, destinate oamenilor neavuți. Cel mai cunoscut dintre ele – „Child” – a devenit emblema mâncării ieftine și de calitate. „Își ia masa la Child”. Asta înseamnă că omul respectiv câștigă treizeci de dolari pe săptămână. În orice parte a New York-ului te-ai afla, poți să spui: „Să mergem să prânzim la Child” și până acolo nu trebuie să mergi mai mult de zece minute. La *Child* se oferă bucate la fel de curate și arătoase ca la *cafeteria* sau ca la autoservire. Numai că aici nu i se ia omului mica plăcere să consulte meniul, să scoată un „hm”, s-o întrebe pe chelneriță dacă friptura de vițel e gustoasă și să primească răspunsul „Yes, sir!”.

În general, New York-ul este remarcabil prin faptul că aici sunt de toate. Poți găsi câte un reprezentant al oricărei nații, poți obține orice fel de mâncare, orice fel de obiect, de la cămașa ucraineană brodată până la vergeluța chinezească al cărei capăt din os are forma unei mâini, bună să te scarpini pe spate, de la icrele și vodca rusească până la ciorba de Chile și macaroanele chinezești. Nu există vreo delicată în lume pe care să nu ți-o ofere New York-ul. Dar pentru toate acestea trebuie să dai dolari. Iar noi vrem să vorbim despre majoritatea zdrobitoare de americani care pot plăti doar cenți și pentru care există *Child*, *Cafeteria* și autoservirile. Descriind aceste localuri, putem spune cu tărie că așa se hrănește americanul de mijloc. Prin noțiunea de american de mijloc se înțelege omul care are un serviciu onorabil și un salariu pe măsură și care din punctul de vedere al capitalismului constituie un exemplu de american sănătos și înfloritor. Este omul norocos și optimist ce beneficiază de toate bunurile vieții la un preț relativ ieftin.

Organizarea strălucită a restaurantelor confirmă cumva acest lucru. Curățenia perfectă, calitatea bună a produselor, varietatea bogată a felurilor de mâncare, timpul minim cheltuit pentru masă – sunt o realitate. Însă există și un necaz: toată această mâncare frumos preparată nu prea are gust, este cam searbădă. Nu e periculoasă pentru stomac, poate e chiar folositoare, dar nu-i aduce omului nici o plăcere. Când îți alegi din dulapul automatului ori de pe teigheaua *cafeteriei* o bucată de friptură apetisantă și o mănânci la măsura ta, după ce ți-ai vârât pălăria sub masă, te simți ca unul care și-a cumpărat niște ghetete ce s-au dovedit a fi mai degrabă frumoase decât rezistente. Americanii s-au deprins cu asta. Ei mănâncă foarte repede, fără să mai zăbovească un minut în plus la masă. Ei nu mănâncă, ci se alimentează ca un motor cu benzină. Gurmandul francez care poate sta patru ore la masă, mestecând cu încântare fiecare bucățiță de carne în alternanță cu câte-o sorbitură de vin și savurând îndelung fiecare înghițitură de cafea cu coniac nu este, firește, un ideal. Îți stârnește însă uimirea și mîncăciosul indiferent din America, lipsit de dorința firească de a obține cât de cât o plăcere în timp ce își ia masa.

Multă vreme n-am înțeles de ce mîncărurile americănești, atât de atrăgătoare ca aspect, nu prea au gust. La început ne-am gândit că americanii nu se pricep să le gătească. Apoi însă am aflat că nu e vorba numai de asta, ci și de organizare, de însăși esența economiei americănești. Ei mănâncă o pâine teribil de albă, dar lipsită total de gust, carne congelată, unt sărat, conserve și roșii doar parțial coapte.

Cum se poate ca țara cea mai bogată din lume, țara agricultorilor și a crescătorilor de vite, a aurului și a unei industrii uimitoare, o țară cu suficiente resurse ca să creeze raiul pe pământ, nu-i poate oferi poporului pâine gustoasă, carne și unt proaspete, roșii coapte?

Am văzut în apropierea New York-ului locuri virane năpădite de buruieni, terenuri lăsate în paragină. Aici nimeni nu semăna grâu, nu creștea vite. N-am zărit nici cloște cu pui, nici grădini de zarzavat.

– Vedeți dumneavoastră, ne-au spus, pur și simplu nu e rentabil. Aici nu se poate concura cu monopolistii din Vest.

Undeva în Chicago vitele erau sacrificate în abatoare și duse în toată țara, după ce le congelau. De undeva, din California, aduceau găini înghețate și roșii verzi care se coceau în vagoane. Și nimeni nu îndrăznea să se avânte în luptă cu puternicele monopoluri.

Stând în *Cafeteria*, am citit discursul lui Mikoian despre faptul că mîncarea trebuie să fie gustoasă, să le aducă bucurie oamenilor. L-am citit ca pe o scriere poetică.

În America însă, problema alimentației, ca toate celelalte probleme, este axată pe un singur principiu: este avantajos ori nu. În apropierea New York-ului nu

este avantajos să crești vite și să amenajezi grădini de zarzavat. De aceea, oamenii mănâncă unt sărat, carne congelată și roșii doar parțial coapte. Dacă vreunui afacerist îi convine să vândă gumă de mestecat, oamenii sunt învățați să mestece guma asta. Cinematografia e mai avantajoasă decât teatrul. De aceea, cinematografia a luat amploare, în timp ce teatrul este neglijat, deși din punct de vedere cultural teatrul american este mult mai însemnat decât filmul. *Elevated*-ul aduce profit unei companii oarecare. De aceea newyorkezi s-au transformat în niște martiri. Tramvaiul se târâște cu un scrâșnet infernal prin înghesuiala Broadway-ului, numai pentru că lucrul acesta e avantajos pentru un singur om, proprietarul vechii companii de tramvaie.

Amândoi am avut tot timpul dorința irezistibilă de a înainta plângeri, cum obișnuiesc sovieticii, de a face propuneri. Dar n-aveam la cine. Iar „condică de sugestii” nu există în America.

Abstract

With an introduction and translation by Ana-Maria Brezuleanu, we publish some chapters from “America without floors”, the most recent work of Ilf and Petrov (authors of the well-known “The golden calf”).